

Konstrukce s formálním objektem v němčině a jejich protějšky v češtině

Hana Peloušková
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity
pelouskova@ped.muni.cz

ABSTRACT: This article deals with German constructions with *es* in the function of formal objects, their structures and equivalents in Czech. It tries to find relationships between the particular structures, extent of their reference and the occurrence of the Czech equivalent of *es*. The research is based on parallel language data extracted from the Czech-German Corpora InterCorp and ČNPK.

1 Úvod

Již několik let vzniká kontrastivní studie o německých konstrukcích s *es* a jejich českých ekvivalentech. Cílem této studie je vytvořit teoretický podklad pro následné lingvodidaktické zpracování dané problematiky. Nenáležitě užití *es*, resp. častěji neužití obligatorního *es* je totiž častým prohřeškem, jehož se dopouštějí čeští rodilí mluvčí na všech stupních pokročilosti v německém jazyce.

Výzkum konstrukcí s *es* se opírá o autentická jazyková data vytěžená z česko-německých paralelních korpusů ČNPK a InterCorp, některé dílčí části využívají data mluvených korpusů PMK a BMK, ojediněle doklady internetového vyhledávače Google.

Studie vychází z osvědčené klasifikace funkcí *es*:

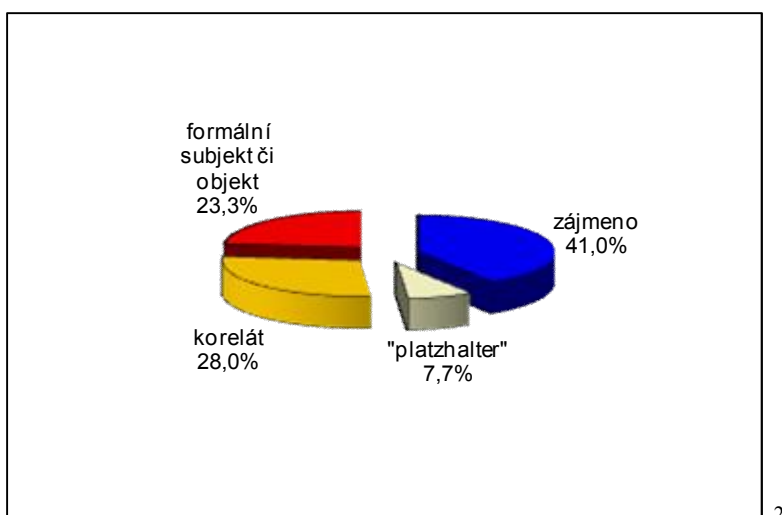
- zájmeno (Pronomen/Prowort): *Es (=das Kind) spielt.*
- „platzhalter“ (Platzhalter): *Es wird getanzt. Es kamen viele Leute.*
- korelát (Korrelat): *Es freut mich, Sie kennen zu lernen.*
- formální subjekt či objekt (formales Subjekt/ Scheinsubjekt, formales Objekt/Scheinobjekt): *Es regnet. Ich habe es eilig.*¹

Tento příspěvek je nepatrným stavebním kamínkem plánované studie a zabývá se konstrukcemi s *es* v roli formálního objektu a jejich českými protějšky.

Analýzou 2000 náhodně vybraných dokladů německého *es* získáváme představu o zastoupení *es* v těchto funkcích:

Formální subjekty a objekty tvoří téměř čtvrtinu všech německých *es*. Drtivě převládají (96%) formální subjekty. Zatímco formální subjekty své české ekvivalenty nemají, v některých českých protějšcích německých konstrukcí s formálním objektem figuruje sémanticky prázdné obligatorní *to*: např. *es weit bringen* – *dotáhnout to daleko*, *es schwer/leicht haben* – *mít to těžké/lehké*, *es mit j-m gut meinen* – *myslet to s někým dobře* apod.

¹ srov. např. Buscha 1972 : 99-103.

2

2 Co je to formální objekt

2.1 Terminologie

Existují rozličná pojmenování *es* ve funkci, kterou zde nazýváme formální objekt (dále FO). Za všechny např. Schulz a Griesbach (1978: 123) „Funktionsobjekt“, Pittner a Berman (2004: 129-130) „Expletives *es*“, Altmann a Hahnemann (2005: 179-181) „Pseudoobjekt“, Gallmann (2009: 1259-1263) „Pseudoaktant“.

2.2 Charakteristika

Poměrně komplexní charakteristiku FO nalezneme u Pütze (1975), který vymezuje 11 typů *es* pomocí charakteristických vlastností – tzv. distribučních kritérií. Na rozdíl od některých jiných subkategorií *es* tvoří FO sémanticky i syntakticky homogenní skupinu:

- Nestojí na začátku věty.
- Jsou obligatorní.
- Nelze je nahradit *das*.
- Stojí u určitých sloves ve všech osobách v sg. s pl.
- Vyskytují se jen v v aktivních větách (nikoliv v pasivních konstrukcích).
- Jsou vázány na pevná spojení (jsou součástí pevných spojení).
- Reprezentují sémanticky prázdné gramatické objekty.³

Velmi rozsáhlá literatura o německých konstrukcích s *es* obohacuje tuto charakteristiku o další dílčí postřehy, jejichž syntéza vyústí v komplexnější popis.⁴

FO jsou:

- nereferenční, sémanticky prázdná *es*. Nelze se na ně zeptat.

² srov. Peloušková 2008 : 109 – 119.

³ srov. Pütz 1975 : 31-32.

⁴ srov. např. Erk - Koshuaro 1968 : 1-6, Cho 1975 : 119-124, Admoni 1976 : 99-103.

Der Hauptkommissar **hatte es so eilig**, daß er trotz seiner Länge kaum mit ihm Schritt hielt.

Vrchní komisař **spěchal** tak, že mu vzdor své výšce stěží stačil.

Existují hraniční případy, kdy *es* částečně referenční je:

*Aber er hat **es nicht leicht**, selbst mit dir nicht.*

*Ale **nemá to lehké**, ani s tebou ne.*

Lze se na ně zeptat a referuje v tomto případě např. k určité životní situaci.⁵

Rovněž Pütz (1975: 32) uvádí podobný hraniční případ, kdy *es* může být referenční. Ve větě rozšířené o infinitivní doplnění plní *es* funkci korelátu.

Ich halte es in dieser Stadt nicht länger aus.

Ich halte es nicht nicht länger aus, in dieser Stadt zu leben.

U „pravých“ FO se závislé konstrukce nevztahují k *es*, ale k celému ustálenému spojení:

Ich fuhr auf die Massachusetts Avenue - ich hatte es eilig, die Akte zu kopieren und irgendwie wieder an ihren Platz zu stellen. Řítil jsem se po Massachusettské, už abych měl spis okopírovaný a mohl ho vrátit, kam patří.

Schulz a Griesbach (1978 : 123) uvádějí:

„Wenn ein Unterordnungsgefüge nachgestellt wird, bezieht sich dieses nicht auf *es*, sondern auf das ganze Verbalfeld: *Doch Lisa hatte es heute eilig, ins Freie zu kommen.*“

- obligatorní *es*, nelze je eliminovat. Zifonun (1997 : 38) navrhuje označit formální argumenty za součást predikátu. Ale protože vykazují některé vlastnosti argumentů, vrací se k pojmu formální objekt. Jsou pevnou součástí spojení s některými tranzitivními slovesy (*haben*, *bringen*, *machen*, *halten*...), kde zaujímají pozici objektu. Některá jsou pevně spjata s konkrétními adjektivy, případně s předložkovými doplněními (*es eilig haben*, *es auf etwas abgesehen haben*). Tato spojení mají specifické významy, některá je možno označit za frazeologismy (uvádějí je frazeologické slovníky, např. *es auf etwas abgesehen haben*)⁶.
- nenahraditelná *es*. Není možné je nahradit *das* ani jiným výrazem. Výjimku tvoří výše uvedené hraniční případy (*es schwer mit j-m haben*).
- Nestojí nikdy v části věty zvané „Vorfeld“, tedy na začátku věty, nýbrž vždy v části věty „Mittelfeld“, tedy za určitým slovesem nebo za uvozovacím výrazem závislé nebo práci věty, případně závislé infinitivní konstrukce. Stojí v příklonkové oblasti a podléhají pravidlům postavení příklonek v němčině (tedy „nad“, tj. stojí po osobním zájmenu v nominativu před osobním či zvrtným zájmenem v dativu).⁷

Quidos Vater meinte es zweifellos gut mit seinem Sohn, ... Kvidův otec to však se synem myslel bezpochyby dobře, ...

Desto eher wissen wir schließlich, mit wem wir es zu tun haben. O to dříve se aspoň dozvíme, s kým máme tu čest.

Der Bernhardiner hatte es ihnen angetan, noch mehr aber, daß der schöne alte Herr sich als seinen Pápa bezeichnete. Přitahoval je bernardýn, ale ještě víc to, že se ten krásný starý pán sám označoval za jeho 'pápa'.

⁵ Totéž platí i pro český ekvivalent. Srov. např. Kolářová 2004.: 188-192.

⁶ Za frazeologická spojení je označuje např. Askedal 1999 : 46-47.

⁷ Na rozdíl od češtiny, kdy dativ předchází akuzativu.

- Mohou stát u sloves ve všech osobách⁸. Zde je podstatný rozdíl oproti formálním subjektům (u impersonálií), kde *es* kongruuje se slovesem, tudíž sloveso stojí logicky pouze ve třetí osobě singuláru (*es regnet, es gibt..., es geht um* atd.).
- Sloveso je u konstrukcí s formálním objektem vždy v činném rodě, nelze je převést do trpného rodu. Totéž platí i pro konstrukce s formálním subjektem.

**Es wird von mir eilig gehabt.*

**Heute wird geregnet. *Es wird heute geregnet.*

2.3 Popis konstrukcí s FO

Prvním krokem této části bylo pořádit soupis německých konstrukcí s FO. Tento soupis konstrukcí si neklade žádný nárok na úplnost. Získala jsem jej excerpací z odborné literatury, dále na základě své jazykové zkušenosti, pouze několik dokladů bylo odhaleno tříděním korpusového materiálu. Žádná z existujících odborných prací bohužel neuvádí rozsáhlejší seznam, zmiňuje vždy jen několik příkladů. Automaticky je vytěžit z jazykových korpusů není možné. Paralelní doklady jsem vytěžovala z korpusu zpětně na základě klíčových slov (sloves a adjektiv).

Druhým krokem byl pokus roztřídit konstrukce s FO podle jejich struktury. U německých konstrukcí uvádím české protějšky. Pokud lze najít český protějšek s FO, je zde uveden. Cílem tohoto kroku je mj. zjistit, zda existuje nějaká souvislost mezi strukturou konstrukce s německým FO a přítomností nebo nepřítomností českého FO v protějšcích a zda je možné zformulovat nějaké lingvodidaktické doporučení při osvojování si této problematiky ve výuce německého jazyka pro české rodilé mluvčí, případně pro německé rodilé mluvčí učící se češtině, nebo nezbyvá než se připojit k názoru uvedenému v jediné monografické práci o *es*-konstrukcích s lingvodidaktickým zaměřením, že se tato pevná spojení musí naučit nazpaměť⁹.

Třetím krokem byl pokus vymezit míru reference/referenčnosti *es* ve spojeních, popřípadě míru reference českých ekvivalentů FO. Analyzované konstrukce byly rozděleny do dvou kategorií:

1. Konstrukce s „pravými“ nereferenčními FO. Graficky nejsou vyznačeny.
2. Konstrukce s částečně referenčními *es* („hraniční případy“). Lze se na ně zeptat a lze si přibližně představit oblasti či situace, k nimž referují. Graficky jsou vyznačeny šedě. U jednotlivých spojení je uvedena předpokládaná referenční oblast/situace.

Poznámka:

Obligatorní, nenahraditelná, avšak jednoznačně referenční *es* se vyskytují v konstrukcích s vysoce frekventovanými slovesy označujících tabuizované činnosti/oblasti. *Es* referuje k tabuovým oblastem (zde sex, smrt). České protějšky obsahují odpovídající slovesa a pevnou součást **to**:

Es (jemandem) machen –(u)dělat to (někomu)

Es mit jemandem machen/treiben/tun – táhnout to, rozdat si to, dělat to s někým

Wie es wohl wäre, es mit einer Du Pont zu tun.

Přemítá, jaké to asi je, rozdat si to s nějakou Du Pontovou.

es hinter sich haben – mít to za sebou= umřít

Ja, ja, der hat es schon hinter sich.

⁸ srov. Pütz 1975 : 32.

⁹ srov. Kemme 1979 : 32-33.

Jo, jo, už **to** má za sebou.

Es nicht mehr lange machen – umřít

Er macht es nicht mehr lange.

Už tu dlouho nebude.

V české paralele pevná součást spojení (**to**) chybí.

2.3.1 Struktura konstrukcí s formálním objektem (součástí větné struktury je subjekt a FO)

- sloveso + subjekt + doplnění v dativu + FO

*es jemandem geben – nandat **to** někomu (zmlátit někoho, porazit někoho)* - VÝPRASK, PORÁŽKA, NAKLÁDAČKA

„Na Jungs, werden wir's ihnen geben?“

*"Tak co, kluci, nandáme jim **to**?"*

- sloveso + subjekt + doplnění v dativu+adjektivum/adverbium/adjektivní participium + FO

es jemandem angetan haben (méně často antun) – okouzlit někoho, přitahovat někoho

Der Bernhardiner hatte es ihnen angetan, noch mehr aber, dass der schöne alte Herr sich als seinen Pápa bezeichnete.

Přitahoval je bernardýn, ale ještě víc to, že se ten krásný starý pán sám označoval za jeho 'pápa'.

es sich/jemandem toll/fein/gemütlich/bequem machen – uvelebit se, udělat někomu pohodlí

Und dann mach's dir erst einmal bequem, denn ich werde dir eine spannende Geschichte erzählen.

A udělej si pohodlí, protože teď ti budu vyprávět zajímavý příběh,

*es sich/jemandem leicht/schwer machen – dělat **to** někomu lehké/těžké* – ŽIVOT, SOUŽITÍ, PRÁCE

Ach, Liebling, es ist alles eigentlich ganz leicht , - man muss es sich nur nicht selber schwer machen.

*Víš, miláčku, všechno je vlastně docela snadné? Jenom si **to** člověk nesmí sám ztěžovat.*

es jemandem gut gehen lassen – Měj/te se dobře! (při loučení)

Lass es Dir gut gehen, grüß Zita.

Měj se dobře, pozdravuj Zitu.

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění + FO

es auf etwas ankommen lassen – dopustit, riskovat

Vernets Bankhaus wollte es nicht darauf ankommen lassen, dass ein Schlüssel gestohlen und die zugehörige Depotnummer durch Geiselnahme eines Angestellten erpresst werden konnte.

Banka zjevně nechtěla riskovat, že by někdo ukradl klíč a pak si vzal zaměstnance banky jako rukojmí, aby mu prozradil konkrétní číslo.

es auf etwas anlegen – mít v úmyslu, zamýšlet, záležet někomu na něčem

Ich bekam jetzt immer deutlicher den Eindruck, als wolle sie es darauf anlegen, auch inhaftiert zu werden.

Měl jsem stále jasnější pocit, že jí záleží na tom, aby i ona byla zatčena.

es mit etwas aufnehmen - rozdat si to s někým, soupeřit s někým – ZÁPAS, SOUTĚŽ
*Ich schätze, dass ein einziger von ihnen stark genug ist, es mit uns allen aufzunehmen.
Mám pocit, že jediný z nich je dost silný, aby si to rozdal s námi všemi.*

es (vor Unruhe, Hitze...) (nicht) aushalten – nevydržet to čím – SETRVÁVÁNÍ NĚKDE
*Er fragte, wie man es hier aushalten könne.
Ptal se, jak se to tady dá vydržet.
Cormick konnte es auf dem Dach vor Aufregung nicht mehr aushalten.
Cormick nemohl na střeše rozčilením vydržet.*

es mit jemandem (nicht/nie) aushalten – (ne)vydržet to s někým – ŽIVOT, SOUŽITÍ
*Sie muß aber daran denken, weil sie sonst buchstäblich, ohne ihr nie erlahmendes
Gefühlstreiben, Gefühlantreiben, es niemals mit einem Mann aushalten könnte, der ja ein
Kranker ist und sich kaum mit ihr beschäftigt.
Musí na to myslet, protože by to jinak bez svých nikdy neutuchajících pocitů, citových
podnětů a vzruchů nevydržela s mužem, který je chorý a skoro se jí nezabývá.*

es bei etwas belassen – spokojit se s něčím
*Er sparte alles Schwierige aus und beließ es bei den Anfangsgründen.
Vypustil všechno složité a spokojil se s elementárními znalostmi.*

**es an etwas (am Herzen, an der Blase...) haben – mít zdravotní potíže s nějakým orgánem,
mít něco s něčím** – NEMOC, PROBLÉM
*Ich hab's am Magen, lieber Genosse.
Mám něco se žaludkem, milý soudruhu.
Zde vzniká otázka, zda můžeme považovat něco za ekvivalent sémanticky prázdného es.*

es in sich haben – mít to v sobě – VLASTNOST, NADÁNÍ, SKLON
*Der hat es in sich, wie viele von denen, die nur ihre Pflicht getan haben.
Ten to má v sobě, tak jako spousta těch, co jenom konali povinnost.*

es mit jemandem halten – táhnout to s někým, držet s někým – SOUŽITÍ, VZTAH
*Bjelskij hält es mit dem Zaren.
Bělskij drží s carem.*

es mit jemandem treiben – táhnout to s někým, mít vztah s někým – SOUŽITÍ
*Es lebte allein, trieb es aber mit der verheirateten Nachbarin, ...
Ten chlápek žil sám, ale táhl to s vdanou sousedkou, ...*

es sich mit jemandem verderben – si to u někoho pokazit, rozházet – REPUTACE,
VZTAH

*Wer es sich mit ihm verdibt, ist am Ende der Reise nur noch ein Nervenbündel.
Kdo si to s ním rozhází, tak je na konci plavby nervově odepsaný.*

es mit jemandem/etwas versuchen – zkusit to s někým
*Oder versucht es mit dem sturen Wiederholen eures eigenen Namens;
Nebo to zkuste s tvrdošijným opakováním svého vlastního jména;*

es an etwas fehlen lassen – opomenout/opomíjet

Der Prediger hatte es daran fehlen lassen, ihm war die Sprache der Bibel als ausreichend erschienen.

Kněz takovou věc opomíjel, jazyk Bible mu připadal postačující.

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění s konkrétním substantivem + FO

es mit der Angst bekommen/kriegen – polekat se, vyděsit se

Alle bekamen es mit der Angst, nur Mutter nicht, ...

Všichni se vyděsili, až na matku, ...

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění+adjektivum/adverbium/participiální adjektivum + FO

es auf jemanden/etwas abgesehen haben (méně často absehen) – mít na někoho/něco

Vor allem auf mich hat er es abgesehen, dabei tue ich ihm doch gar nichts.

Hlavně na mne má spadeno, a já mu přece nic nedělám.

es mit jemandem gut/aufrichtig/ ehrlich/ernst/böse/meinen – myslet to s někým dobře/upřímně/vážně/zle

Es klingt häßlich, als er's sagt, aber er hat es gut gemeint, um des alten Teams willen.

Vyzní to šeredně, ale myslel to dobře: šlo mu o čest jejich někdejšího týmu.

es jemandem bei etwas leicht/schwer machen – ulehčovat/ztěžovat někomu něco (bei etwas!)

Er, der in seiner Jugend Gudemütigte, der sich alles mühselig erkämpfen muß, der die eigene Furcht vertreibt, indem er Furcht verbreitet, sucht die Erlösung durch die Vernichtung derjenigen, die es ihm beim Aufstieg so schwer gemacht haben.

V mládí ponižovaný muž, který si musel všechno namáhavě vybojovat, který šířením děsu zahání vlastní děs, se chce spasit tím, že zničí všechny, kdo mu tak ztěžovali vzestup.

es an etwas fehlen lassen – opomenout/opomíjet

Der Prediger hatte es daran fehlen lassen, ihm war die Sprache der Bibel als ausreichend erschienen.

Kněz takovou věc opomíjel, jazyk Bible mu připadal postačující.

- sloveso + subjekt + adjektivum/adverbium + FO

es weit/zu etwas/irgenwohin/ bringen – dotáhnout to daleko/na.../někam – KARIÉRA

Sie sehen, wie weit ich es gebracht habe, ich bin schon die Beste.

Vždyť vidíte, kam až jsem to dotáhla. Jsem tady jednička.

es eilig haben – mít naspěch

Ich falle da vom Himmel, weil ich es so eilig habe, bei euch ein Süppchen zu essen!

Padám z nebe, protože jsem tolik pospíchal, abych si u vás dal polívčičku.

es gut machen (Mach's gut!) – Měj se!, Hodně štěstí! (při loučení)

„Mach's gut, Robby,“ sagte er.

„Hodně štěstí, Robby,“ řekl.

es (nicht) fein/gemütlich/leicht/schlecht/schwer/toll haben – (ne)mít to

lehké/špatné/těžké/perfektní – ŽIVOT, SITUACE

Ich weiß, dass du's mit mir oft nicht leicht hast, und es tut mir leid.

*Vím, že **to** se mnou často nemáš lehké, a je mi to líto.*

- sloveso + subjekt + předložkové doplnění+infinitivní doplnění (zu tun) + FO
*es mit jemandem zu tun bekommen/kriegen – dostat se/pustit se s někým do sporu/křížku, mít s někým **co** dělat (inchoativní)*
Wenn sich Mattiscek über dich beschwert, Pickart, bekommst du es mit mir zu tun.
Jestli si na tebe bude Mattiscek stěžovat, tak si mě nepřej.

Dem Schneider werde ich sagen, er soll seinen Hund an die Kette legen; sonst bekommt er's mit mir zu tun.

*Krejčímu řeknu, ať si psa uváže, nebo bude mít se mnou **co** dělat.*

*es mit jemandem zu tun haben - mít (s někým) **co** do činění (durativní)*

*Ich werde mich morgen beim Zentralarbeitsamt melden, die Genossen anhusten, damit sie auch begreifen, mit wem sie **es** zu tun haben, und ich werde sagen: ...*

*Zítřka se budu hlásit na ústředním pracovním úřadě, zakašlu na soudruhy, aby pochopili, s kým mají **co** do činění, a řeknu: ...*

Z této jednoduché analýzy vyplývá, že zřejmě neexistuje vymezená souvislost mezi strukturou idiomatičtějšího spojení a mírou reference formálního objektu *es*. Hraniční případy se objevují napříč všemi strukturami.

3 České protějšky konstrukcí s formálním objektem

Snaha podchytit možné české protějšky německého formálního objektu v idiomatičtějších spojeních přináší tyto postřehy:

- Českým protějškem německého formálního objektu bývá **to**, u spojení obsahujících *es zu tun **co***.

- Jedná se o převážně obligatorní složku idiomu.

U některých spojení lze *to* eliminovat:

*Cormick konnte **es** auf dem Dach vor Aufregung nicht mehr aushalten.*

*Cormick (**to**) nemohl na střeše rozčilením vydržet.*

- V převážné většině případů je **to** stejně jako jeho německý protějšek částečně referenční („hraniční případ“), např. *es leicht/schwer haben – mít **to** lehké/těžké* (život, situaci), *es weit bringen/dotáhnout **to** daleko* (kariéru)¹⁰

Mnohem vzácnější jsou nerefrenční **to** (protějšky nerefrenčního *es*: *es mit jemandem gut/ernst meinen - myslet **to** s někým dobře/vážně, es mit jemandem versuchen – zkusit **to** s někým*.

- Česká a jejich ekvivalentní německá spojení s formálními objekty jsou stejně vystavěna:

*es sich mit jemandem verderben – si **to** u někoho pokazit*

*es (nicht) fein/gemütlich/leicht/schlecht/schwer/toll haben – (ne)mít **to***

lehké/špatné/těžké/perfektní

¹⁰ Je zjevné, že opozice referenční x částečně referenční je poněkud vágní a vnímání míry reference může být značně individuální. To se potvrdilo i v diskusi s kolegy.

Některá německá spojení s formálním objektem, jejichž české protějšky formální objekt nemají, mají pro Čechy poněkud neprůhlednou stavbu i význam, což souvisí i jejich nízkou frekvencí:

es auf etwas ankommen lassen – dopustit, riskovat, es auf etwas anlegen – mít v úmyslu, zamýšlet, záležet někomu na něčem, es bei etwas belassen – spokojit se s něčím

- **Es i to** jsou klitika a podléhají tudíž striktním pravidlům pro postavení těchto elementů v daných jazycích (viz výše).

- V češtině se vyskytuje poměrně velké množství idiomatických spojení, jejichž pevnou součástí je nereferenční akuzativní *to* a jejichž německé ekvivalenty formální objekt postrádají¹¹, např. označujících pohyb: *přihasit si to, šinout si to, vzít to někudy*.

Např.:

Přihasil jsem si to k němu a to von už vytáhnul šavli a po ksichtě mu tečou slzy, takový bílý slzy, hotový lidský mlíko.

Ich reite auf ihn zu, und schon zieht er den Säbel, Tränen fließen dabei über seine Wangen, weiße Tränen, menschliche Milch

Kouknu - šine si to ke mně nějaký pán, slušně a čistě voblečenej, ale pozoruju, že si vo sobě moc myslí a taky má v hlavě.

Plötzlich merke ich, wie sich ein unbekannter, nicht schlecht und sogar reinlich gekleideter Herr an mich herandrängt; seiner ganzen Person sehe ich große Einbildung an, und er ist angeheitert.

Někteří z nich chtěli překročit řeku ještě za soumraku, aby se dostali na starou vojenskou cestu do Moskvy, jiní chtěli počkat do rána, další zase navrhovali vyhnout se obloukem Gordonově armádě a vzít to do Moskvy oklikou.

Einige wollten noch in der Dämmerung den Fluss überqueren, um auf die alte Heerstraße nach Moskau zu gelangen, andere wollten bis zum Morgen warten, und wieder andere schlugen vor, Gordons Heer in weitem Bogen zu umgehen und auf Umwegen nach Moskau zu marschieren.

4 Ukázka českých protějšků německého idiomu s formálním objektem

Jedním z frekvencovaných německých idiomů s formálním objektem je *es abgesehen auf jemanden/etwas haben*. V žádném z českých protějšků se nevyskytuje český pronominální komponent v akuzativu (**to**). Široká paleta protějšků je však nesmírně zajímavá. Uvedeme jen několik z nich:

mít spadeno na někoho/něco

Schon von Beginn des Spiels an hatte ich gewusst, dass es Kurt nur auf mich abgesehen haben würde.

Od počátku hry jsem věděl, že Kurt bude mít spadeno jen na mě.

zaměřovat se na někoho/něco

Auf mich hatte es dieser Mensch besonders abgesehen, weil er in mir die « schwache Stelle » von uns dreien erwartete;

Na mne se tenhle člověk obzvlášť zaměřoval, protože ve mně očekával „slabý článek“ naší trojky;

¹¹ srov např. Čermák 1994 : 597-630, Kolářová 2004 : 188-192.

zatoužit po někom

„Weh mir“, sagte sie sich, „er hat **es** wahrhaftig auf mich abgesehen!“

„Běda mi,“ řekla si, „právě po mně musel zatoužit!“

chtít někoho/něco

Er hat **es** wahrhaftig auf mich abgesehen.

Opravdu mě chce.

naschvál

Als hätte sie **es** eigens darauf abgesehen, stürzte sich die Patrouille in das dichteste Wacholdergestrüpp des ganzen Walde .

Četa jako naschvál se zaplétala do nejhustšího jalovci celého lesa.

zasednout si na někoho

...ehemaliger Spieler des S.C. Mährisch Ostrau, hatte **es** auf mich abgesehen, ...

...bývalý hráč S. C. Moravská Ostrava, si na mě zasedl...

jít po někom

Mich wundert es nicht mehr, dass sie **es** auf dich abgesehen haben.

Už se nedivím, že po tobě jdou.

jít někomu o něco

Die Mutter fürchtet, dass der junge Mann auch noch auf Geld **es** abgesehen hat.

Matka se obává, že tomu mladému muži jde ještě k tomu i o peníze.

usilovat

Alexandre Dumas würden Sie gewiss nicht beschuldigen, **es** auf die Seele Ihrer Tochter abgesehen zu haben.

Alexandra Dumase byste jistě neobvinil, že usiluje o duši vaší dcery.

mířit k něčemu

Das nächste Auto, auf das er **es** abgesehen hatte, stand an einer Ecke.

Další auto, k němuž mířil, stálo na rohu.

mít políčeno na někoho/něco

Der Hübsche hatte **es** auf eine andere Beute abgesehen.

Hezoun měl políčeno na jinou kořist.

mít žízeň na někoho

Auf dich, mein Lieber, habe ich **es** schon lange abgesehen...

Na tebe, holomku, mám už dávno žízeň...

ukládat o něco

...dass die Welt voll von Verbrechern ist, die sich überall herumtreiben und **es** auf fremdes Eigentum abgesehen haben.

...že svět je pln potulných zločinců, kteří ukládají o cizí majetek.

Jediný existující renomovaný německo-český překladový slovník „Siebenschein“ uvádí u hesla: *es auf jemanden/auf etwas abgesehen haben* pouze *mít na koho/nač spadeno, mít nač zálsk, pást po čem, brousit si nač zuby*.¹²

O relevanci paralelních korpusových dat tedy nemůže být sporu.

5 Závěr

Na základě výše uvedených postřehů je vskutku obtížné formulovat konkrétní doporučení pro výuku cizího jazyka.

- Německé konstrukce s FO nejsou příliš frekventované (viz úvodní statistika). Některé lze dokonce považovat za poměrně či velmi vzácné. Proto by bylo vhodné udělat rozumný výběr a do obecnějšího poučení o této problematice zahrnout jen ty nejméně frekventované. Vzácnější spojení je třeba pojímat jako frazeologismy s konstantní stavbou a zařazovat je ve výuce velmi pokročilých žáků (např. *es mit der Angst (zu tun) bekommen/polekat se, es bei etwas belassen/spokojit se s něčím*). Hrubou představu o frekvenci těchto spojení nám mohou poskytnout (a zčásti již poskytly) jazykové korpusy, i když mechanismus vyhledávání je poměrně náročný, neboť např. slovesa, jež se v daných spojeních vyskytují (machen, haben, bringen apod.), jsou nesmírně častá.
- Při zavádění spojení s FO je pravděpodobně efektivní poukazovat na obdobnou stavbu ekvivalentních spojení v češtině, zejména tam, kde se v českých protějšcích vyskytuje *to*. (např. *es mit jemandem gut meinen/myslet to s někým dobře, es schwer haben/mít to těžké, es weit bringen/dotáhnout to daleko, es mit jemandem (nicht) aushalten/(ne)vyržet to s někým, es sich mit jemandem verderben/pokazit si to u někoho, es mit jemandem/etwas versuchen/zkusit to s někým/něčím*). Tato spojení pravděpodobně ve výuce problémy dělat nebudou.
- Mezi německými spojeními s FO, jejichž české protějšky FO postrádají, by v běžné výuce neměl chybět tato spojení:
Es eilig haben/mít naspěch – poukázat na obligatorní *es* a jinak shodnou stavbu, procvičovat ve všech osobách (drilová i komunikativní cvičení). Jedná se o pravděpodobně nejméně frekventované spojení s FO, zavádí se ve výuce poměrně brzy.
Es jemandem/sich bequem machen/ se udělat si/někomu pohodlí - poukázat na obligatorní *es* a jinak obdobnou stavbu. Toto spojení je poměrně frekventní.
Es auf jemanden/etwas abgesehen haben/mít na někoho/něco spadeno - poukázat na obligatorní *es* a jinak shodnou stavbu. Frekvence tohoto spojení je nižší, zavádí se v pokročilejší výuce, pravděpodobně až po zavedení *absehen von etwas*.
Mach's gut/Měj se!, Hodně štěstí! – toto spojení nemá smysl analyzovat, je třeba si je osvojit jako pevnou frázi. Pro svoji vysokou frekvenci se objevuje již v počáteční výuce.
- Při práci se spojeními s FO je třeba hlídat postavení *es*, neboť pořadí klitik v němčině je oproti češtině odlišné (pořadí *nominativ-akuzativ-dativ* za první částí větného rámce – viz výše).
- Smysluplné je rovněž upozornění na to, že některá česká spojení s formálním *to* naopak odpovídají německým spojeními bez FO (např. *šnout si to někudy/někam*).

¹² srov. Siebenschein a kol. 1970 : 54.

REFERENCE

- ADMONI, V. (1976): Es handelt sich um es. Zur gegenwärtigen Lage in der Grammatiktheorie. In: *Wirkendes Wort* 26, 219-227.
- ALTMANN, H. – HAHNEMANN, S. (2005): *Syntax fürs Examen*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- ASKEDAL, J. O. (1985): Zur kontrastiven Analyse der deutschen Pronominalform es und ihrer Entsprechung im Norwegischen. In: *Deutsche Sprache* 2, 107-136.
- BUSCHA, J. (1972): Zur Darstellung des Pronomens es in einer deutschen Grammatik für Ausländer. In: *Deutsch als Fremdsprache* 9/1, 99-103.
- ČERMÁK, F. (1994) : České frazémy a idiomy verbální. In: *Slovník české frazeologie a idiomatiky*, R-Ž. Praha:, 597-630.
- ERK, H. – KOSHUAROVA, N. (1968): Das Pronomen „es“. In: *Deutschunterricht für Ausländer* 18. München: Goethe Institut, 1-6.
- GALLMANN et al. (2009): DUDEN4. Die Grammatik. Unentbehrlich für gutes Deutsch. Mannheim: Bibliographisches Institut.
- GRIESBACH, H. - SCHULZ, D. (1978): *Grammatik der deutsche Sprache*. Ismaning: Max Hueber.
- HELBIG, G. - BUSCHA, J. (1989): *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin: Langenscheidt.
- CHO, K. (1975): *Die Konstruktionen mit „es“ im Neuhochdeutschen*. Freiburg (Švýcarsko): Universität Freiburg.
- KEMME, H. M. (1979): *Der Gebrauch des „es“ im Deutschen. Eine Darstellung für den Unterricht an Ausländer*. München: Goethe-Institut.
- KOLÁŘOVÁ, I. (2004): Frazeologické výrazy se slovem *to* v jazykové komunikaci. In: *Vztah langue a parole v perspektivě „interaktivního obratu“ v lingvistickém zkoumání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 188-192.
- PELOUŠKOVÁ, H. (2008): Die Konstruktionen mit *es*, ihre Funktionen und Entsprechungen im Tschechischen. In: Pittner, K. (ed.), *Beiträge zu Sprache und Sprachen 6. Vorträge der 16. Jahrestagung der Gesellschaft für Sprache und Sprachen*. München: Lincom GmbH. , 109-119.
- PITTNER, K. – BERMAN, J. (2004): *Deutsche Syntax. Ein Arbeitsbuch*. Tübingen: Günter Narr.
- PÜTZ, H. (1975): *Über die Syntax der Pronominalform „es“ im modernen Deutsch*. Tübingen: Günter Narr.
- SIEBENSCHIN, H. et al. (1970): *Německo-český slovník, A-L*. Praha: SPN.
- ZIFONUN, G. et al. (1997): *Grammatik der deutschen Sprache*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

ZDROJE DOKLADOVÉHO MATERIÁLU

Projekt *InterCorp*: <http://www.korpus.cz/intercorp/> – Z tohoto korpusu byly vytěženy veškeré paralelní doklady uvedené v textu.

ČNPK – *Česko-německý paralelní korpus* (sestavený na PdF MU) – Z tohoto korpusu byla vytěžena data pro vstupní statistiku (zastoupení funkcí *es* v dokladovém materiálu). Korpus je uložen na CD.